

Koncepti 'bogatstvo' i 'siromaštvo' u hrvatskoj i slovenskoj frazeologiji

Herman, Lorena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:668197>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-03**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet

Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti

Jezično-prevoditeljski smjer

**Koncepti BOGATSTVO i SIROMAŠTVO u hrvatskoj i
slovenskoj frazeologiji**

MAGISTARSKI RAD

15 ECTS

Studentica: Lorena Herman

Mentorica: Ana Vasung, dr. sc.

Zagreb, rujan 2023.

Zahvala

Zahvaljujem obitelji i prijateljima na pomoći i kontinuiranoj podršci koju su mi pružili tijekom pisanja ovoga rada, ali i tijekom cijeloga studija.

Najveću pak zahvalnost dugujem svojoj mentorici dr. sc. Ani Vasung, koja me neprekidnom motivacijom, vrijednim savjetima i susretljivošću zainteresirala za neistražena područja frazema i uputila me u čitav jedan novi svijet.

Studentica: Lorena Herman

Mentorica: dr. sc. Ana Vasung

U Zagrebu, 26. rujna 2023.

Izjava o neplagiranju

Ja, Lorena Herman, kandidatkinja za magistru južne slavistike, izjavljujem da je ovaj magistarski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio magistarskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz kojega necitiranog rada. Isto tako izjavljujem da nikoji dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

POTPIS

Sažetak

Ovaj diplomski rad obuhvaća hrvatske i slovenske frazeme koji se značenjski uklapaju u koncepte BOGATSTVA i SIROMAŠTVA. U uvodnom dijelu rada definiraju se pojmovi *frazem* i *frazeologija* te se prikazuje razvoj discipline u Hrvatskoj i Sloveniji. S obzirom na to da analiza obuhvaća suprotne mentalne predodžbe siromaštva i bogatstva, posebno će poglavlje biti posvećeno frazeološkoj antonimiji (Šarić, 2007). Nadalje, u središnjem dijelu rada prikupljeni frazemi, pronađeni u slovenskim i hrvatskim tiskanim i *online*-rječnicima, dijele se u skupine prema frazemskom značenju ili glavnoj sastavnici. Istražuju se značenje, motivacija i porijeklo frazema te njihova stilska obilježnost. U posljednjem dijelu analize detaljnije se razrađuje i definira tipologija međujezične frazeološke ekvivalencije (Čagalj, Svitkova 2014) prema četiri tipa: (1) potpuna (apsolutna) ekvivalencija (hrv. *živjeti kao mali bog* – slo. *živeti kot mali bog*), (2) djelomična/relativna (parcijalna) ekvivalencija (hrv. *roditi se sa zlatnom žlicom u ustima* – slo. *roditi se s srebrno žlico v ustih*), (3) semantička ekvivalencija (hrv. *jedva sastaviti/sastavljati kraj s krajem* – slo. *težko se prebijati*) i (4) nulta ekvivalencija (*lova do krova*). Cilj ovog diplomskog rada je istražiti koje su sličnosti i razlike među hrvatskim i slovenskim jezikom kada je riječ o frazemima kojima se opisuje bogatstvo i siromaštvo.

Ključne riječi: *frazemi, frazeologija, bogatstvo, siromaštvo, antonimija, frazeološka ekvivalencija*

Summary

The concepts WEALTH and POVERTY in Croatian and Slovenian phraseology

This master's thesis includes Croatian and Slovenian idioms that fit the meaning of the concepts of WEALTH and POVERTY. In the introductory part of the paper, the terms *idiom* and *phraseology* and the development of the discipline in Croatia and Slovenia are defined. Given that the analysis includes opposite mental images of poverty and wealth, a special chapter will be devoted to phraseological antonymy (Šarić, 2007). Furthermore, in the central part of the work, collected idioms, found in Slovenian and Croatian printed and *online*-dictionaries, are divided into groups according to idiomatic meaning or main component. The meaning, motivation and origin of idioms and their stylistic characteristics are investigated. In the last part of the analysis, the typology of interlingual phraseological equivalence is elaborated and defined in more detail (Čagalj, Svitkova 2014) according to four types: (1) complete (absolute)

equivalence (Cro. *živjeti kao mali bog* – Slo. *živeti kot mali bog*), (2) partial/relative equivalence (Cro. *roditi se sa zlatnom žlicom u ustima* – Slo. *roditi se s srebrno žlico v ustih*), (3) semantic equivalence (Cro. *jedva sastaviti/sastavljati kraj s krajem* – Slo. *teško se prebijati*) and (4) zero equivalence (*lova do krova*). The aim of this thesis is to investigate the similarities and differences in the Croatian and Slovenian languages when it comes to idioms describing wealth and poverty.

Key words: *idioms, phraseology, wealth, poverty, antonymy, phraseological equivalence*

Sadržaj

1. Uvod.....	7
2. Teorijska analiza frazeologije i frazema	9
2.1. Frazeologija	9
2.2. Razvoj frazeologije u Hrvatskoj	11
2.3. Razvoj frazeologije u Sloveniji	12
2.4. Definicija i obilježja frazema	14
3. Semantička analiza frazema.....	16
3.1. Frazemi sa značenjem bogatstva	16
3.2. Frazemi sa značenjem siromaštva	24
4. Frazeološka antonimija	29
4.1. Analiza prikupljenih frazema prema vrstama antonimije.....	29
4.1.1. Frazemski antonimi s jednom različitom leksičkom jedinicom.....	29
4.1.2. Frazemski antonimi s dvije ili više različitih leksičkih jedinica	30
4.1.3. Antonimni frazemi bez antonima u sastavu	31
5. Tipologija međujezične frazeološke ekvivalencije	32
5.1. Potpuna (apsolutna) ekvivalencija – analiza	33
5.2. Djelomična/relativna (parcijalna) ekvivalencija – analiza	36
5.3. Semantička ekvivalencija – analiza	38
5.4. Nulta ekvivalencija – analiza.....	38
6. Zaključak.....	39
7. Literatura.....	41

1. Uvod

Bogatstvo i siromaštvo ključni su koncepti koji se često koriste kako bi se opisali materijalni i socioekonomski uvjeti pojedinaca i društava diljem svijeta. Ovi koncepti nisu samo povezani s financijskim aspektom života, već također odražavaju vrijednosti, stavove i percepciju društva o uspjehu, blagostanju i socijalnoj jednakosti. U današnjem globaliziranom svijetu jezične granice postaju sve manje prepreka u međusobnom razumijevanju. Unatoč tome, svaka kultura i jezik nose sa sobom bogatu tradiciju frazeologije, koja je duboko ukorijenjena u nacionalnom identitetu i načinu izražavanja.

Frazeologija, kao grana lingvistike koja proučava frazeološke jedinice, pruža nam dublji uvid u jezik i kulturu jednog naroda. Analizom frazeoloških jedinica možemo istražiti kako se određeni koncepti percipiraju, interpretiraju i artikuliraju unutar određene jezične zajednice. U ovom diplomskom radu fokusirat ćemo se na koncepte bogatstva i siromaštva te na njihov izražaj u hrvatskoj i slovenskoj frazeologiji.

Prvi dio rada pružit će teorijsku pozadinu istraživanja, uključujući definiciju frazeologije i frazema te njihov razvoj u Hrvatskoj i Sloveniji. Razumijevanje povijesti i razvoja frazeologije u hrvatskim i slovenskim lingvističkim krugovima omogućit će nam bolje razumijevanje konteksta u kojem se frazemi o bogatstvu i siromaštvu koriste u ovim jezicima. U drugom dijelu, ujedno praktičnom dijelu, detaljnije ćemo istražiti frazeme koji se odnose na bogatstvo i siromaštvo, analizirajući ih na semantičkoj razini. Proučavanjem značenja ovih frazeoloških jedinica istražiti ćemo kako se ti koncepti interpretiraju i prenose putem jezika. Posebna pažnja posvetit će se frazeološkoj antonimiji koja se javlja u frazemima o bogatstvu i siromaštvu. Slijedi analiza tipologije međujezične frazeološke ekvivalencije, koja će nam omogućiti usporedbu frazema o bogatstvu i siromaštvu između hrvatskog i slovenskog jezika. Istražiti ćemo različite oblike ekvivalencije, uključujući potpunu (apsolutnu) ekvivalenciju, djelomičnu/relativnu (parcijalnu) ekvivalenciju, semantičku ekvivalenciju i nultu ekvivalenciju. Ova poredbena analiza dat će nam dublji uvid u manifestiranje koncepata bogatstva i siromaštva obaju jezika te će nam pomoći otkriti neke sličnosti i razlike hrvatske i slovenske frazeologije. Analizirani hrvatski i slovenski frazemi prikupljeni su iz triju tiskanih frazeoloških rječnika (*Hrvatski frazeološki rječnik*, *Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik* i *Slovar slovenskih frazemov*) te triju online-rječnika (*Hrvatski jezični portal*, *Baza frazema hrvatskog jezika* i *fran.si*). Na kraju rada iznijet ćemo zaključak u kojem ćemo sažeti glavne rezultate istraživanja.

Ovim će se radom pokušati što bolje dočarati koncepti bogatstva i siromaštva u hrvatskoj i slovenskoj frazeologiji te istaknuti važnost proučavanja frazeoloških jedinica kao sredstva za bolje razumijevanje jezika, kulture i društva. Također će se istaknuti bogatstvo frazema i specifičnosti obiju frazeologija, uz prikaz njihovih sličnosti i razlika. Susjedstvo dviju zemalja tijekom povijesti stvorilo je prostor za jezičnu razmjenu i utjecaje. Stoga možemo pronaći sličnosti u izražavanju određenih ideja, emocija ili situacija putem frazeoloških jedinica.

2. Teorijska analiza frazeologije i frazema

2.1. Frazeologija

Termin *frazeologija* dolazi od grčkih riječi *phrasis*, što znači *izraz*, i *logos*, što znači *riječ* ili *govor*. Frazeologija, kao grana lingvistike, proučava frazeološke jedinice u jeziku jedne zajednice. To su izrazi koji ne mogu biti shvaćeni doslovno, već se njihovo značenje stvara na temelju kulturalnih, povijesnih i jezičnih konteksta (usp. Fink-Arsovski 2002: 5). Upravo ta slojevitost i značenjska dubina frazeoloških jedinica čine ih iznimno zanimljivim istraživačkim područjem. Nadalje, „frazeologiju jednoga jezika tvore izrazi čvrsto vezane strukture, nastali na različite načine i pridošli iz različitih izvora, koji svi zajedno na specifičan način zrcale i ilustriraju tip mišljenja, odnos prema stvarnosti, povijesne reminiscencije, povezanost s okolnim svijetom i još mnogo toga što je za jednu jezičnu zajednicu karakteristično“ (Menac 2006: 15-16). Frazeologija ima nekoliko različitih podjela i pristupa u proučavanju frazema (usp. Fink-Arsovski 2002: 5). Jedno značenje frazeologije odnosi se na proučavanje ustaljenih izraza u okviru jednog ili više jezika. To podrazumijeva analizu frazema kao cjelina koje imaju posebno značenje, a koje se ne može jednostavno deducirati iz značenja pojedinih riječi u frazemu. Ona proučava kako se frazemi koriste u jeziku, kako se razvijaju i mijenjaju te kako doprinose izražavanju određenih značenja i ideja. Drugo značenje frazeologije odnosi se na ukupnost frazema objedinjenih prema različitim kriterijima. To može uključivati podjele frazema prema komponentama ili sastavnicama, kao što su somatska frazeologija (frazeološke jedinice koji sadrže dijelove tijela), zoonimna frazeologija (frazeološke jedinice koji sadrže životinjske nazive), nacionalna frazeologija (frazeološke jedinice koji su specifični za određenu kulturu ili naciju) i druge podjele prema porijeklu, vremenskoj ili područnoj raslojenosti.

Iako se frazeologija kao posebna disciplina unutar šire lingvistike razvila relativno nedavno, postoji duga povijest proučavanja ustaljenih izraza. Već u srednjem vijeku Erazmo Roterdamski u svojoj je zbirci prikupljao i analizirao neraščlanjive veze riječi u prenesenom smislu (usp. Matešić 1987: 211). Ovaj rani rad otvorio je put za daljnje istraživanje izraza koji su uvriježeni u jeziku. Kasnije su mnogi drugi prikupljali narodne poslovice, izreke i druge veze riječi, što je doprinijelo razvoju frazeologije kao zasebne discipline. Do početka 20. stoljeća termin *frazeologija* uglavnom se koristio u vezi s paremiološkim istraživanjima koja su se fokusirala na prikupljanje poslovice. Paremiologija je područje koje se bavi proučavanjem i tumačenjem poslovice kao specifične vrste izraza (HJP). Međutim, kako bismo utvrdili i razumjeli

karakteristike koje povezuju sve frazeološke jedinice i istovremeno ih razlikuju od ostalih jezičnih jedinica, bilo je potrebno klasificirati njihovu strukturu. Stoga je razumijevanje frazeologije zahtijevalo definiranje i razgraničenje frazeoloških jedinica od drugih lingvističkih jedinica. Lingvist Charles Bally u svom djelu *Traité de stylistique française* započeo je ovaj proces razdvajanjem automatiziranih fraza od aktualiziranih (usp. Kržišnik 2013: 15). Također je trebalo eliminirati elemente koji su prelazili granicu frazema, uključujući prethodno spomenute paremiološke izraze. Ovaj postupak definiranja i razlikovanja frazeoloških jedinica od drugih lingvističkih jedinica bio je ključan za razumijevanje frazeologije kao zasebne discipline. Viktor Vladimirovič Vinogradov, istaknuti ruski lingvist, bio je prvi značajan sljedbenik ideja Charlesa Ballyja. Njegov doprinos frazeologiji postao je posebno značajan neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata, kada je Vinogradov objavio dvije temeljne studije o frazeologiji ruskog jezika u razdoblju od 1946. do 1947. godine (ibid). Prva studija fokusirala se na razmatranje temeljnih koncepata ruske frazeologije kao lingvističke discipline, pružajući teorijski okvir za daljnje istraživanje. Druga je studija detaljnije istražila osnovne vrste frazeoloških jedinica, analizirajući njihovu strukturu i funkcionalnost. Unutar te spomenute studije prvi je definirao frazeološke jedinice (usp. Filipović Petrović 2018: 41). Sustavna i sveobuhvatna istraživanja frazeologije počela su tada privlačiti sve veću pozornost lingvista. Vinogradovljeve studije o frazeologiji ruskog jezika predstavljaju prekretnicu u tom razvoju, pridonoseći širem shvaćanju frazeoloških jedinica i njihovoj ulozi u jezičnom sustavu. Njegov rad nadahnuo je mnoge lingviste diljem svijeta da se detaljnije posvete proučavanju frazeologije, što je dovelo do daljnjeg napretka u istraživanju ove discipline. Danas frazeologija zauzima važno mjesto u lingvističkim istraživanjima, pružajući dublje razumijevanje jezičnih fenomena, međukulturalnih aspekata i upotrebe frazeoloških jedinica. Stoga je frazeologija postupno napredovala kao samostalna disciplina koja istražuje frazeme, njihovu strukturu, značenje i upotrebu. Ova disciplina neprestano se razvija i pridonosi dubljem razumijevanju jezičnih fenomena i njihove uloge u komunikaciji. Frazeologija ima široku primjenu u različitim područjima, kao što su leksikografija, prevoditeljstvo te proučavanje kulture i identiteta jezičnim sredstvima.

2.2. Razvoj frazeologije u Hrvatskoj

Frazeologija u Hrvatskoj započela je svoj razvoj početkom 70-ih godina 20. stoljeća, zahvaljujući Antici Menac i njezinoj inicijativi osnivanja Zagrebačke frazeološke škole. Ova škola razvijala se pod utjecajem ruske teorije te je igrala ključnu ulogu u promicanju frazeologije kao samostalne jezikoslovne discipline u Hrvatskoj (usp. Filipović Petrović 2018: 42). Iste godine Menac također objavljuje svoj prvi rad posvećen frazeološkim temama pod naslovom *O strukturi frazeolozima*. U ovom radu ističe važnost čvrste i neizmjenjive strukture frazema, naglašavajući da frazemi zadržavaju unaprijed definiran oblik te da se reproduciraju u gotovom stanju. Godine 1979. izlazi njezin *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik* u suradnji s pet drugih autora (Tatjana Korać, Milenko Popović, Miho Skljarov, Radomir Venturin i Renata Volos).

Značajan doprinos razvoju frazeologije dao je također i Josip Matešić objavljivanjem prvog jednojezičnog *Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika* 1982. godine. Ovaj rječnik bio je važan korak u sistematizaciji i dokumentiranju frazeoloških jedinica u hrvatskom jeziku te „predstavlja i kvantitativno i kvalitativno velik napredak unutar tog područja“ (Menac 2007: 142). Sedam godina kasnije, 1988., Matešić je izdao i dvojezični rječnik pod naslovom *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik*.

Nakon toga slijedi niz dvojezičnih i trojezičnih frazeoloških rječnika koji su u seriji *Mali frazeološki rječnici* (1000 – 1200 frazema) izlazili u Zavodu za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 1985. do 1998. godine. U njima je hrvatski bio polazni jezik, a ciljani su jezici bili: ruski i ukrajinski, češki i slovački, poljski, njemački, talijanski, francuski, slovenski, latinski, grčki i novogrčki“ (Menac et al. 2003: 6). U toj je seriji obavljen zasad jedini *Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik*, autora Antice Menac i Jurija Rojsa, 1992. godine

Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske prvi frazeološki rječnik sastavlja Antica Menac u suradnji sa Željkom Fink-Arsovski i Radomirom Venturinom. *Hrvatski frazeološki rječnik* objavljen je 2003. i obuhvaća preko 2000 najučestalijih frazema hrvatskoga književnoga jezika. Nadalje, 2006. godine izlazi *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Spomenuti rječnik uz hrvatski obuhvaća još osam slavenskih jezika (slovenski, makedonski, bugarski, ukrajinski, ruski, poljski, češki i slovački). *Hrvatski frazeološki rječnik* autora Menac, Fink-Arsovski i Venturin doživio je svoje drugo izdanje 2014. godine, a obuhvaća 800 stranica s ukupno 4000 rječničkih natuknica.

2.3. Razvoj frazeologije u Sloveniji

Slovenska frazeologija svoj je višejezični frazeološki rječnik dobila puno prije hrvatske. Josip Pavlica šezdesetih godina 20. stoljeća objavljuje *Frazeološki slovar v petih jezicima – Rječnik slovenačkih, hrvatosrpskih, latinskih, njemačkih, francuskih i engleskih fraza* (usp. Kržišnik; Fink-Arsovski 2009: 128-129). Na osnovu dvojezičnog naslova možemo zaključiti da rječnik zapravo obuhvaća šest jezika (slovenski, hrvatski/srpski, latinski, njemački, francuski i engleski). Nadalje, rječnik pruža detaljne opise frazema, njihovo značenje i primjere upotrebe, što je korisno za razumijevanje i primjenu frazema u različitim jezičnim kontekstima. Objavljivanje ovog rječnika označilo je početak sustavnog proučavanja slovenske frazeologije i otvorilo vrata daljnjem razvoju ove lingvističke discipline u Sloveniji. Sedamdesete godine 20. stoljeća označile su početak intenzivnog istraživanja frazeologije u Europi te je i slovenska frazeologija pratila taj trend. Sve veća zainteresiranost za frazeologiju i njezin utjecaj na jezik i kulturu potaknula je razvoj i daljnje istraživanje frazeoloških jedinica u slovenskom jeziku objavom *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) (usp. Harald et al. 2007: V-XI). Spomenuti rječnik izdao je Josip Pavlica. Nakon toga Jože Toporišič, u to vrijeme vodeći slovenski jezikoslovac, dao je svoj pogled na tadašnje stanje frazeologije, koja je bila snažno oblikovana pod utjecajem ruske frazeologije, te time dolazimo do početka suvremene slovenske frazeologije. U svom pristupu Toporišič je definirao donju granicu za tvorbu frazema, pružajući smjernice za prepoznavanje i klasifikaciju frazeoloških jedinica. Prema njemu, pojedinačna riječ samostalno nije frazem, a isto vrijedi i za složenice nastale iz frazema, kao što je primjer „dobrosrčen nastao iz izraza dobro srce“ (Kržišnik 2013: 19). Ova postavljena granica ima važnu ulogu u razumijevanju slovenskih frazema jer naglašava potrebu za kombinacijom riječi kako bi se stvorilo specifično značenje koje se ne može jednostavno izvesti iz značenja pojedinih riječi. Također se pozabavio terminološkim oznakama u okviru frazeologije. On je djelomično preuzeo terminološke oznake iz ruske frazeologije, koje su se pokazale relevantnima, dok je dio terminologije prepoznat iz bliže slovenske tradicije. Primjerice, Toporišič je koristio termine *frazeologizam* i *frazeologem* za temeljnu frazeološku jedinicu (ibid). Ova terminološka oznaka omogućuje precizno označavanje frazeoloških jedinica i olakšava njihovu identifikaciju i proučavanje. Istovremeno, Toporišič je bio svjestan važnosti njemu bliže slovenske tradicije te je uvrstio odgovarajuće oznake koje su bolje odražavale slovensku frazeološku specifičnost. Za daljnji je razvoj važna Erika Kržišnik, koja je pridonijela razvoju slovenske frazeologije svojim brojnim znanstvenim studijama. Njezini su radovi usmjereni na proučavanje i istraživanje frazema kao središnje teme, a donijeli su nove spoznaje

i perspektive u razumijevanje frazeoloških jedinica, njihova značenja i upotrebe u slovenskom jeziku. Godine 1987., u članku pod naslovom *Prenovitev kot inovacijski postopek*, prvi je put u slovenskoj frazeologiji koristila izraz *frazem* kako bi označila temeljnu jedinicu. Ova novotvorenica predstavlja inovativni pristup u terminologiji slovenske frazeologije. Kržišnik se također bavila i usporedbom hrvatskih i slovenskih frazema. U članku pod naslovom *Novo v slovenski in hrvaški frazeologiji*, u suradnji s Željkom Fink-Arsovski, napominje da je hrvatska frazeologija zahvaljujući Antici Menac i Josipu Matešiću po razvijenosti ispred slovenske, iako su Slovenci svoj prvi višejezični frazeološki rječnik dobili ranije, već 1960. godine (Markežić 2020: 294-295).

Uz već spomenute lingviste, važno je spomenuti i Janeza Kebera, koji je 2003. godine objavio probni primjerak *Frazeološkega slovarja slovenskega jezika*. Navedeni rječnik predstavlja temeljno djelo slovenske frazeologije i kroz svoju je povijest prošao kroz nekoliko izdanja. Sadrži više od 5000 frazema i proteže se na ukupno 1158 stranica. Nudi nam detaljne podatke o porijeklu i nastanku frazema, pružaju se primjeri njegove upotrebe i navode se ekvivalenti frazema u drugim jezicima poput hrvatskog, njemačkog, engleskog itd.

2.4. Definicija i obilježja frazema

Frazem je predmet proučavanja frazeologije i poznat je već dugi niz godina, još od vremena kada su se znanstvenici i pisci počeli interesirati za retoriku i stilistiku (usp. Matešić 1987: 211). Prema Keberu (2011: 9), priznatom slovenskom jezikoslovcu, frazemi su ustaljene fraze koje ne podliježu istom značenju kao njihove sastavnice, ili se značenje može samo djelomično odrediti iz značenja tih sastavnica, a obično imaju fiksnu i samo djelomično promjenjivu strukturu. Prema Menac (2006: 9) frazemi su zapamćene, usvojene ili naučene cjeline koje se uključuju u diskurs, a u njima se događaju promjene ili gubitak značenja svih ili barem nekih dijelova. Stoga, značenje frazema ne proizlazi iz značenja pojedinačnih dijelova. Josip Matešić u predgovoru *Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika* (1982: VI) frazeme definira kao „jedinice jezika značenjskoga karaktera koje se kao cjelina reproduciraju u govornom aktu, raspoložujući pri tome najmanje dvjema punoznačnim (autosemantičkim) riječima, od kojih barem jedna upućuje na semantičku pretvorbu, jedinice koje, zbog sposobnosti uklapanja u kontekst, poput svake druge riječi, mogu vršiti sintaktičku funkciju u rečenici“. Treba napomenuti da se u počecima razvoja discipline koristio termin *frazeologizam*, po uzoru na rusku tradiciju, a kasnije je zamijenjen terminom *frazem* (usp. Filipović Petrović 2018: 46).

Prema pristupu tradicionalne frazeološke škole, kojoj pripada i zagrebačka frazeološka škola, možemo identificirati pet ključnih svojstava frazema (polileksičnost, nepromjenjivost/okamenjenost, reproduciranje u gotovu obliku, desemantiziranost i ustaljenost/konvencionalnost), što pruža dublje razumijevanje ove jezične pojave (usp. Filipović Petrović 2018: 55-56). Prvo, polileksičnost se odnosi na osnovnu karakteristiku frazema, prema kojoj ova frazeološka jedinica obuhvaća barem dvije riječi ili sastavnice. Drugo, nepromjenjivost, također poznata kao okamenjenost, odnosi se na stabilnost leksičkog i gramatičkog sastava frazema. To implicira da sastavnice unutar frazema ne mogu biti zamijenjene drugim riječima ili preuređene bez narušavanja značenja frazema kao cjeline.¹ Sljedeće svojstvo frazema njegova je reprodukcija u gotovu obliku. Frazemi se koriste kao kompletni elementi unutar jezičnog izraza te se ne stvaraju tijekom govornog procesa, već su unaprijed poznati i ustaljeni. Unutar ove reprodukcije, govornik ne bira pojedinačne sastavnice, već koristi cjeloviti frazem. Bitno svojstvo frazema jest desemantiziranost, što znači da su

¹ Filipović Petrović (2018: 75-77), kao i mnogi drugi, upravo to dovodi u pitanje i ističe promjenjivost kao jedno od karakteristika frazeoloških jedinica. U tom kontekstu, autorica raspravlja o različitim varijacijama (moguće zamjene jedne ili više sastavnica unutar frazema) i modifikacijama (strukturnim i semantičkim) u frazemima.

pojedinačne riječi ili sastavnice izgubile svoje prvobitno leksičko značenje unutar frazema i stekle novo, specifično značenje unutar te jezične jedinice. To znači da ne možemo jednostavno izvoditi značenje frazema na temelju značenja pojedinačnih riječi ili dijelova koje ga čine. Nadalje, kada frazem postane prihvaćen i redovito korišten u društveno-jezičnoj zajednici, postaje konvencionalan ili ustaljen. Reprodukcijska ovoga frazema u govoru je unaprijed utvrđena, čime postaje karakterističan izraz te zajednice.

Frazeološkim jedinicama svojstvene su slikovitost i ekspresivnost. „Slikovitost frazema, kao jedna od njegovih temeljnih značajka koja leži u njegovu semantičkome talogu, utječe na stvaranje frazemskoga značenja i povezana je s njim“ (Bašić, Kovačević 2023: 26). Nju povezujemo s desemantizacijom, koja može biti potpuna, djelomična i nulta. Kod potpune desemantizacije (npr. *dok si rekao keks* i *Katica za sve*) sve sastavnice frazema prošle su semantičku transformaciju, pa prilikom definiranja frazema ne koristimo nijednu od tih sastavnica. Nasuprot tome, kod djelomične desemantizacije (npr. *raditi na crno* i *lavovski dio*) samo je dio sastavnica izgubio svoje izvorno leksičko značenje, dok se preostale sastavnice i dalje koriste kako bi se definiralo frazeološko značenje (usp. Fink-Arsovski 2002: 7). Kod nulte desemantizacije ne dolazi ni do kakve promjene frazeoloških sastavnica te je upravo ona karakteristična za frazeologiju u širem smislu. Nju „čine leksički sklopovi kod kojih semantička preoblika sastavnica nije provedena u potpunosti ili nije uopće provedena, zbog čega njihovo značenje u određenoj mjeri proizlazi iz značenja sastavnica“ (Parizoska, Stanojević 2018: 616). Frazemi ovog tipa, npr. *jaje na oko* i *spalna srajca*, obično se koriste u svojim standardnim oblicima, ali nemaju izraženu ekspresivnost ili konotaciju. S druge strane, „frazeologiju u užem smislu čine ustaljene konstrukcije kojima je svojstvena djelomična ili potpuna semantička preoblika, što znači da su pojedine ili sve sastavnice promijenile značenje“ (Parizoska, Stanojević 2018: 616). Frazemi u širem smislu su na primjer *grlom u jagode* i *knjižni molj*. U ovom radu baviti ćemo se frazemima u užem smislu.

3. Semantička analiza frazema

Kada je riječ o frazeološkim analizama, razlikujemo tri vrste – semantičku, sintaktičku i strukturnu. U ovome ćemo se poglavljju usredotočiti na semantičku analizu frazema, što nam omogućuje dublje istraživanje njihovih značenja. Naime, frazemi često prenose specifična značenja koja nadilaze doslovno značenje njihovih pojedinačnih dijelova. Ovom se analizom proučavaju načini na koje su frazemi formirani te se istražuju njihova motiviranost i porijeklo, čime dobivamo bolji uvid u to kako su frazemi nastali i kako su se njihova značenja mijenjala kroz povijest (usp. Fink-Arsovski 2002: 8).

U narednoj analizi istražiti ćemo širok spektar frazema koji obuhvaćaju značenje bogatstva i siromaštva u hrvatskom i slovenskom jeziku. Spomenuta analiza sastojat će se od ukupno 164 frazema, od toga 80 hrvatskih i 84 slovenskih. Frazemi su prikupljeni iz tiskanih rječnika: *Hrvatski frazeološki rječnik* (2003.), *Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik* (1992.) i *Slovar slovenskih frazemov* (2011.). Također su prikupljeni i iz *online-rječnika*: *Hrvatski jezični portal*, *Baza frazema hrvatskog jezika* i *fran. si*. Prva faza analize bit će posvećena frazemima koji opisuju bogatstvo, istražujući kako se ova značenja oblikuju i koje su njihove karakteristike. Ovi frazemi često sadrže slikovite prikaze obilja i moći te su često povezani s vladarima i luksuzom. Nakon toga analiza će se usredotočiti na frazeme koji opisuju siromaštvo, istražujući njihova značenja i kako se razlikuju od onih koji opisuju bogatstvo. Ti frazemi često prenose slike oskudice i nedostatka osnovnih potreba. Proučit ćemo ukupno 19 različitih skupina frazema koje nam omogućuju da bolje razumijemo kako je naša percepcija bogatstva i siromaštva uobličena u jezičnim jedinicama.

Klasifikacija frazema temelji se ili na dominantnoj (glavnoj) sastavnici, prema kojoj su i registrirani u rječnicima ili su frazemi značenjski povezani u jednu skupinu. Frazemi iz oba jezika prikazani su u tablicama, u lijevom stupcu su hrvatski, a u desnom slovenski. Glavne su sastavnice otisnute su masnim slovima.

3.1. Frazemi sa značenjem bogatstva

- a) Prva skupina frazema obuhvaća primjere koji su usko povezani s konceptom bogatstva i blagostanja te opisuju život u obilju. Bogatstvo se definira kao posjedovanje velike količine novca ili obilje novčanih sredstava, stoga je u većini frazema prisutna riječ *novac/denar* ili neka druga imenica koja označava skupocjene predmete. Ovi frazemi opisuju financijsku neovisnost. Frazem *živjeti u svili i kadifi* označava osobu koja živi

luksuznim životom, što se očituje i u odijevanju. Značenje je motivirano skupocjenim tkaninama, dok je svila i danas u upotrebi, kadifa je možda manje poznata, a označava „baršun, samt, velur, pliš“.²

Primjećujemo da neki hrvatski frazemi nemaju odgovarajući ekvivalent u slovenskom jeziku i obrnuto. Na primjer, frazemi *lova do krova* i *živjeti u svili i kadifi* nemaju svoj slovenski ekvivalent. S druge strane, frazem *imeti denarja kot vrag toče* nema ekvivalent u hrvatskom jeziku.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Spavati na novcu</i>	1. <i>Spati na denarju</i>
2. <i>Valjati se u novcu</i>	2. <i>Valjati se v denarju</i>
3. <i>Imati novca (para) kao blata</i>	3. <i>Imeti denarja kot blata</i>
4. <i>Imati novca kao pljeve</i>	4. <i>Imeti veliko denarja kot pečka</i>
5. <i>Plivati u novcu (parama)</i>	5. <i>Plavati v denarju</i>
6. <i>Imati debeli novčanik</i>	6. <i>Imeti debelo denarnico</i>
7. <i>Lova do krova</i>	7. –
8. –	8. <i>Imeti denarja kot vrag toče</i>
9. <i>Živjeti u svili i kadifi</i>	9. –

b) U drugoj tablici, bogatstvo označava ono materijalno koje nije nužno vezano za novac, tj. nešto što se ne može kupiti novcem. Frazem *imati punu kuću – imeti polno hišo* ukazuje na puno ljudi na jednom mjestu, tj. na veliku obitelj, te je on specifičan frazem unutar ove skupine jer označava duhovno bogatstvo, a ne materijalno. U analiziranom korpusu nismo pronašli frazeme istog ili sličnog frazema, pa je zato uključen u ovu skupinu.

Frazemi *nema čega nema – nič ne manjka, i ptičjeg mlijeka ima/ni ptičjeg mlijeka ne nedostaje komu – samo še ptičjega mleka manjka komu* i *imati (plivati, daviti se, gušiti se) u izobilju – imeti (plavati) v izobilju* ukazuju na to da „svega ima u izobilju, da ništa ne nedostaje komu i da bolje ne može biti“ (usp. Menac et al. 2003: 165, 173). Ovo značenje u frazemu *i ptičjeg mlijeka ima/ni ptičjeg mlijeka ne nedostaje komu – samo še ptičjega mleka manjka komu* proizlazi iz činjenice da ptice stvarno ne proizvode mlijeko, pa ako netko nema potrebu ni za takvim nepostojećim mlijekom, onda praktički ima sve što mu je potrebno (usp. Opašić et al. 2014: 99). Kod slovenskog ekvivalenta hrvatskog frazema *imati (plivati, daviti se, gušiti se) u izobilju* možemo primijetiti da se

² kadifa. Hrvatski jezični portal, mrežno izdanje. Pristupljeno 11.09.2023.
<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>.

pojavljaju samo dvije jednake glagolske sastavnice (*imati – imeti* i *plivati – plavati*), dok su preostale dvije (*daviti se* i *gušiti se*) prisutne samo u hrvatskom frazemu.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Imati punu kuću</i> 2. <i>Nema čega nema</i> 3. <i>I ptičjeg mlijeka ima; ni ptičjeg mlijeka ne nedostaje komu</i> 4. <i>Imati (plivati, daviti se, gušiti se) u izobilju</i>	1. <i>Imeti polno hišo</i> 2. <i>Nič ne manjka</i> 3. <i>Samo še ptičjega mleka manjka komu</i> 4. <i>Imeti (plavati) v izobilju</i>

c) U treću skupinu spadaju frazemi koji u svojem sastavu imaju imenice *džep* i *kesa*. Značenjski se ne razlikuju od prve skupine frazema jer i dalje označavaju osobu koja posjeduje veliku količinu novca ili je stekla značajno bogatstvo. U hrvatskim frazemima *imati pun (dubok) džep/džepove* i *napuniti džep/džepove* njihova ključna sastavnica *džep* pojavljuje se i u jednini i u množini. S druge strane, u slovenskim ekvivalentima ključna sastavnica *žep* pojavljuje se u jednini i u množini u samo jednom frazemu – *imeti poln (globok) žep/polne (globoke) žepe*. Za frazem *odriješiti kesu*, nismo uspjeli pronaći njegov slovenski ekvivalent. *Kesa* označava „vrećica od papira, platna, plastike, kože i sl., služi za pogodniji prijenos sitnih potrepština“.³ Takva *kesa* nekada se koristila za držanje novca, što je značilo da je bila svojevrsni novčanik u prošlim vremenima. Prema Menac, značenja ovog frazema su sljedeća: „platiti, dati novac, biti spreman na trošak, ne škrtariti, ne bježati od troška“ (2003: 110).

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Imati pun (dubok) džep/džepove</i> 2. <i>Napuniti džep/džepove</i> 3. <i>Odriješiti kesu</i>	1. <i>Imeti poln (globok) žep/polne (globoke) žepe</i> 2. <i>Napolniti si žepe</i> 3. -

d) Sljedeća skupina frazema sadrži *kruh* kao glavnu sastavnicu. Često susrećemo tu imenicu u kontekstu bogatstva i siromaštva, jer je *kruh* osnovna prehrambena namirnica potrebna za život. Frazemi koji sadrže imenicu *kruh* mogu imati različita značenja, no značenje ovih konkretnih frazema usmjereno je prema financijskoj neovisnosti i samostalnosti.

³ kesa. *Hrvatski jezični portal*, mrežno izdanje. Pristupljeno 11.09.2023.
<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Doći do (svoga) kruha</i>	1. <i>Priti do kruha</i>
2. <i>Zaraditi/zarađivati za (svoj) kruh</i>	2. <i>Služiti (svoj) kruh</i>
3. <i>Imati kruh u rukama</i>	3. <i>Biti že pri kruhu</i>

e) U drevno doba Grka i Rimljana ljudi su vjerovali u mnogobrojne bogove i iskazivali divljenje prema njima. S vremenom je ta predanost prešla na vladare različitih država, čija je glavna karakteristika bila izrazita snaga i veličina. Stoga frazemi u ovoj skupini povezuju bogatstvo s titulama kao što su *kralj, grof, car, lord i paša*, koji predstavljaju simbol moći i autoriteta. Također, uključeni su frazemi s imenicom *Bog*, koja označava nešto nadnaravno i izuzetno moćno. Ovi su frazemi motivirani stanjem bogatstva u kojem su živjeli vladar ili drugi dostojanstvenici te pripadnici viših slojeva. Svi frazemi u ovoj skupini dijele zajednički oblik - glagol + veznik *kao/kot/kakor* + imenica. U slovenskom su potvrđeni glagoli kojih u hrvatskom nema, poput *biti, počutiti se* i *nositi se*. S obzirom na sličnost između hrvatskog i slovenskog jezika, te uzimajući u obzir razvoj jezika, možemo zaključiti da se i u hrvatskim frazemima koriste navedeni glagoli, iako nisu formalno zabilježeni u frazeološkom rječniku. U spomenutu skupinu također uključujemo frazeme sa sastavnicom *Krez*. Prema *Hrvatskoj enciklopediji*, *Krez* je bio posljednji kralj Lidije koji je vladao od 563. do 546 pr. Kr.⁴ Njegovo ime postalo je sinonim za bogataša, zbog njegova iznimno velikog bogatstva. Osim bogatstva, ovi frazemi opisuju i lagodan život (Opašić et al, 2014: 100).

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Živjeti kao mali bog</i>	1. <i>Živeti kot mali bog; biti (počutiti se) kot mali bog</i>
2. <i>Živjeti kao kralj</i>	2. <i>Živeti (počutiti se) kot kralj</i>
3. <i>Živjeti kao grof</i>	3. <i>Živeti kot grof; nositi se kakor grof</i>
4. <i>Živjeti kao car</i>	4. <i>Živeti kot car</i>
5. <i>Živjeti kao lord</i>	5. <i>Živeti kot lord</i>
6. <i>Živjeti kao paša</i>	6. <i>Živeti kakor pravi paša</i>
7. <i>Bogat kao Krez</i>	7. <i>Bogat kot Krez</i>

f) U analiziranom korpusu posebnu skupinu čine somatski frazemi, koji sadrže dio tijela kao svoju sastavnicu. Zanimljivo je primijetiti da u slovenskom ekvivalentu frazema *živjeti kao bubreg u loju* nalazimo hrvatsku riječ *bubreg*, umjesto slovensku riječ

⁴ *Krez*. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 24.07.2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33933>.

ledvica. U slovenskom imenica *bubreg* ima sinonimnu sastavnicu *črv*. Ako dođe do te zamjene, spomenuti frazem više neće pripadati kategoriji somatskih frazema. Jedno moguće tumačenje podrijetla spomenutog frazema bilo bi da se odnosi na činjenicu da je bubreg veći kada je životinja deblja, s više masnog tkiva oko njega, a debljina se nekada smatrala pokazateljem bogatstva (usp. Opašić et al. 2014: 100). Prema ovom tumačenju navedeni frazem smatramo animalističkim frazedom jer se veže uz životinje, a sastavnica je dio životinjskog tijela tj. zoosomatizam.

Sljedeća tri frazema *stajati/stati na vlastitim nogama – postaviti se na lastne noge, imati (nositi) na grbači* i *živjeti/život na velikoj (visokoj) nozi (peti) – živeti/življenje na veliki nogi* iako povezani s temom bogatstva, odnose se na druge aspekte povezane s financijama i načinom života. Frazem *stajati/stati na vlastitim nogama – postaviti se na lastne noge* naglašava postignuće financijske neovisnosti i samostalnosti pojedinca, a frazem *imati (nositi) na grbači* opisuje čin davanja novca određenoj osobi za zadovoljavanje svih njegovih/njezinih životnih potreba. Kada je riječ o frazemu *imati (nositi) na grbači*, nismo uspjeli pronaći istovjetan frazem u slovenskom jeziku. Imenica *grbača* ovdje označava *čovjekova leđa*.

Frazem *živjeti/život na velikoj (visokoj) nozi (peti) – živeti/življenje na veliki nogi* ističe prekomjernu raskoš i bezbrižnost u trošenju novca. Prema Šipki (2008: 25) u 15. je stoljeću u Francuskoj postojao ustaljen običaj gdje se obuća koristila kao simbol društvenog statusa. U to su vrijeme bile popularne cipele s produženim i savijenim vrhom, poznate kao *à la polonaise*, čija je dužina varirala ovisno o društvenom sloju: običan puk nosio je cipele s vrhom duljine pola stope, bogatiji pojedinci s vrhom duljine jedne stope, dok su pripadnici aristokracije nosili cipele s vrhom duljine čak dvije stope. Šipka također spominje francuskog lingvistu Claudea Dunetona, koji je zaključio da frazem *vivre sur le grand pied*, u prijevodu *živjeti na velikoj nozi*, direktno potječe od riječi *pied*, u prijevodu *stopa*.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Živjeti kao bubreg u loju</i>	1. <i>Živeti kot bubreg v loju; živeti kot črv v loju</i>
2. <i>Stajati/stati na vlastitim nogama</i>	2. <i>Postaviti se na lastne noge</i>
3. <i>Imati (nositi) na grbači</i>	3. –
4. <i>Živjeti/život na velikoj (visokoj) nozi (peti)</i>	4. <i>Živeti/življenje na veliki nogi</i>

- g) Unutar ove grupe frazemi opisuju život u blagostanju već od malih nogu, što znači da je osoba od najranije dobi osigurana u pogledu financijske sigurnosti te da ne treba ni

za što brinuti. Kod prvog frazema, *roditi se sa zlatnom žlicom u ustima – priti na svet (roditi se) s srebrno žlico v ustih*, ne dolazi do potpunog preklapanja između hrvatskog i slovenskog jezika (razlika je u jednom pridjevu). U hrvatskom frazemu je *zlatna žlica*, dok je u slovenskom *srebrna žlica*. Navedeni frazem dolazi od „činjenice da su samo bogate, imućne obitelji imale srebrno ili zlatno kuhinjsko posuđe, uključujući srebrne ili zlatne žlice. Tko se rodio s takvom žlicom u ustima, tj. tko je s njom bio hranjen, pripadao je takvoj obitelji“.⁵ Zlatna boja često simbolizira nešto najbolje i najuspješnije s iznimnom vrijednošću. Ova sjajna nijansa često se povezuje s luksuzom, moći i visokim društvenim statusom te se često koristi za naglašavanje iznimnih dostignuća, kao što su zlatne medalje na sportskim natjecanjima.

Kod drugog frazema, *plave krvi – imeti modro kri*, dolazi do potpunog preklapanja te je njegovo značenje jednako prvome. Iako je dobro poznato da je ljudska krv crvene boje, u ovom je slučaju krv plave boje što mijenja njezin karakter. *Plava krv* postala je sinonim za plemstvo i aristokraciju, jer se vjerovalo da su pripadnici tih obitelji čišći ili uzvišeniji od običnog puka. Njihov društveni status bio je naslijeđen, a plemići su često bili izolirani od težeg fizičkog rada i izloženi manje suncu, što je povezano s njihovom svjetlijom puti. Stoga su na njihovoj koži bile uočljivije plave vene (usp. Kovačević 2022: 25-27; Šipka 2008: 26).

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Roditi se sa zlatnom žlicom u ustima</i>	1. <i>Priti na svet (roditi se) s srebrno žlico v ustih</i>
2. <i>Plave krvi</i>	2. <i>Imeti modro kri</i>

h) Unutar ove skupine frazema *zlato* ima simboličko značenje, koje ukazuje na nešto iznimno vrijedno i skupo, što je teško dostupno ili nedostižno. Ovdje su svi frazemi motivirani pridjevom *zlatan*. Važno je primijetiti da se pridjev *zlatan* pojavljuje u različitim oblicima, što doprinosi raznolikosti frazema.

Prva četiri frazema u ovoj skupini (*zlatni rudnik – zlati rudnik, zlatna koka – zlata kokoš, koka koja nosi zlatna jaja – kokoš, ki nese zlata jajca i zlatne kule – zlati gradovi*) opisuju izvore materijalnih koristi i načine stjecanja novca. Kod frazema *zlatna koka – zlata kokoš i koka koja nosi zlatna jaja – kokoš, ki nese zlata jajca* imenska sastavnica *koka* je zapravo hipokoristik od riječi *kokoš*. Hipokoristici ili imenice od milja su

⁵ žlica. *fran.si*, mrežno izdanje. Pristupljeno 24.07.2023. <https://fran.si/192/janez-keber-frazeoloski-slovar-slovenskega-jezika/4218379/zlica?All=grdo+re%C4%8D&IsAdvanced=True>.

„posebne tvorbene inačice općih ili vlastitih imenica kojima se izražava odnos bliskosti, nježnosti, intimnosti, prisnosti i sl.“⁶ Frazemi *zlatna koka – zлата kokoš* i *koka koja nosi zlatna jaja – kokoš, ki nese zлата jajca* upotrebljavaju se za opisivanje osobe koja donosi značajnu materijalnu korist ili osobu od koje se izvlači takva korist.

Frazem *zlati gradovi* u značenju nedostižne velike sreće, bogatstva „nastao je skraćivanjem od sintagme *obetati zlate gradove* i *pričarati zlate gradove* te motivski proizlazi iz frazema *zidati gradove v oblakih*, *graditi gradove v oblakih* i *obljubljati gradove v oblakih*. Pridjev *zlatni* dodatno pojačava preneseno značenje ovih frazema“ (Keber 2011: 243-244). Važno je istaknuti da kod frazema *zlatne kule – zlati gradovi* u prijevodu može doći do pogrešaka, jer je riječ o lažnim prijateljima. Dok u hrvatskom jeziku imenica *grad* ima dva značenja – „veliko naseljeno mjesto u kojem je većina stanovništva zaposlena u nepoljoprivrednim djelatnostima“ i „srednjovjekovna utvrda koja je služila za stanovanje i obranu“⁷, u slovenskom jeziku ima samo jedno – „veliko utrijeno poslopje, graščakovo bivališče“⁸.

S druge strane, frazem *platiti/plaćati suhim zlatom – plaćati/plaćevati z suho zlato* fokusira se na karakteristiku osobe koja je spremna platiti visoku cijenu za određeni predmet ili uslugu. To sugerira da ta osoba cijeni i želi dobiti nešto posebno ili vrhunske kvalitete te da je spremna *platiti zlatom*, kako bi to ostvarila.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. Zlatni rudnik	1. Zlati rudnik
2. Zlatna koka	2. Zlata kokoš
3. <i>Koka koja nosi zlatna jaja</i>	3. <i>Kokoš, ki nese zлата jajca</i>
4. Zlatne kule	4. Zlati gradovi
5. <i>Platiti/plaćati suhim zlatom</i>	5. <i>Plaćati/plaćevati z suho zlato</i>

- i) Sljedeća dva frazema govore o poboljšanim životnim uvjetima koje ljudi mogu pronaći u udaljenim zemljama, poput Kanaana i Amerike. Te frazeme karakterizira ideja da takve zemlje nude blagostanje, napredak i brojne mogućnosti. Frazem *teče med i mlijeko* potječe iz Biblije, gdje opisuje obećanu idiličnu zemlju Kanaan. U tome su kontekstu med i mlijeko simboli te zemlje „jer je riječ o dvjema vrlo dragocjenim namirnicama,

⁶ hipokoristici. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 24.07.2023. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25670>.

⁷ grad. *Hrvatski jezični portal*, mrežno izdanje. Pristupljeno 25.07.2023. https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=ffZvXRM%3D.

⁸ grad. *fran.si*, mrežno izdanje. Pristupljeno 25.07.2023. <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=grad>.

ali ne uvijek dostupnima u prehrani Izraelaca“ (Opašić et al. 2014: 99). Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće znatan broj Europljana odlučio se preseliti u Ameriku u potrazi za boljim životnim uvjetima. To je bio presudan događaj koji je potaknuo nastanak frazema *ujak iz Amerike – stric iz Amerike*. Ovaj frazem proizlazi iz iznenadne sreće koja donosi bogatstvo, a često se koristi kako bi se opisala neka neočekivana financijska dobit ili uspjeh. Iako imaju isto značenje, primjećuje se mala razlika među spomenutim frazemima. U hrvatskom frazemu koristi se imenica *ujak*, dok se u slovenskom koristi imenica *stric*. Važno je napomenuti da je *stric* doslovan prijevod riječi *ujak* na slovenski jezik te on pokriva oba značenja⁹. Međutim, u hrvatskom jeziku *stric* i *ujak* imaju dva različita značenja - *stric* označava očeva brata, dok *ujak* označava majčina brata.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Teče med i mlijeko</i>	1. <i>Tam se cedi med in mleko</i>
2. <i>Ujak iz Amerike</i>	2. <i>Stric iz Amerike</i>

j) Posljednja skupina frazema sa značenjem bogatstva animalistički su frazemi. To su frazemi „koji u svojem sastavu imaju naziv za životinju, životinjsku pridjevnu sastavnicu, naziv za životinjski dio tijela te ostale sastavnice vezane uz životinjski svijet kao što su: nazivi dodataka, pribora ili mjesta povezanih sa životinjama, nazivi staništa i nastamba, nazivi životinjskih proizvoda koji ne zahtijevaju preradu te koji sadržavaju glagole čije se primarno leksičko značenje odnosi na životinje ili onomatopejske riječi“ (Blagus Bartolec 2019: 35). U ovim frazemima ključna je sastavnica imenica *krava*, iako simbolika životinje nije ista. Prvi frazem, *krava muzara – (kot) molzna krava*, označava izvor dobre zarade, dok drugi, *sedam debelih krava – sedem debelih krav*, označava razdoblje blagostanja ili/i plodnosti. Frazem *sedam debelih krava – sedem debelih krav* također spada i u biblijske frazeme, budući da je to „ustaljena višerječna sveza potvrđena u Bibliji“ (Vidović Bolt 2019: 27). U Knjizi postanka zabilježena je priča o faraonovu snu koji je sanjao sedam debelih krava i sedam mršavih krava. Nakon što su mršave krave pojele debele, faraon nije znao kako protumačiti san. Zatim je pozvao Josipa, koji mu je objasnio da će nakon sedam godina obilja doći sedam godina suše.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Krava muzara</i>	1. <i>(Kot) molzna krava</i>
2. <i>Sedam debelih krava</i>	2. <i>Sedem debelih krav</i>

⁹ stric. fran.si, mrežno izdanje. Pristupljeno 19.09.2023. <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=stric>.

3.2. Frazemi sa značenjem siromaštva

a) Prva skupina frazema obuhvaća frazeme koji opisuju siromaha, tj. čovjeka bez novca, a karakteristično je da su njihova glavna komponenta različite valute. Primjećujemo da u hrvatskom jeziku za frazem *nemati niti prebijene pare* imamo tri sinonimne sastavnice (*para*, *lipa* i *kuna*) koje označavaju različite valute, dok u slovenskom jeziku postoji dvostruko više takvih imenica (*para*, *ficek*, *belič*, *božjak*, *dinar* i *krajcar*). *Para* ovdje predstavlja novčanu jedinicu koje je korištena u prošlosti, sve do 1991. godine, kada su je u Hrvatskoj zamijenile lipe i kune, a u Sloveniji tolari (usp. Opašić et al. 2014: 93). „*Ficek* u frazemu *biti bez ficka* sada ima značenje novca općenito, a prije je to bio pojam za novac male vrijednosti. U frazemima umjesto sastavnice *ficek* pojavljuju se drugi nekadašnji nazivi za kovani novac različitih, obično vrlo malih vrijednosti, npr. *belič*, *božjak*, *dinar*, *krajcar*, *para*“ (Keber 2011: 202).

Četvrti frazem, *paziti na svaku kunu – gledati (paziti) na vsak evro*, sadrži iste glavne sastavnice, *kuna* ili *evro*, no njegovo značenje razlikuje se od ostalih frazema. On opisuje osobu koja je štedljiva. Zanimljivo je primijetiti da u hrvatskom jeziku još uvijek nema novije varijante ovog frazema, iako je od siječnja 2023. godine glavna valuta u Hrvatskoj euro, a ne kuna. Također možemo primijetiti da u slovenskoj frazeologiji ne pronalazimo niti jedan primjer sa *slovenskim tolarom*, koji je bio novčana valuta Slovenije u razdoblju do 1991. do 2007. godine, kada ga je zamijenio euro.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Biti bez prebijene pare (lipe, kune)</i> 2. <i>Do zadnje pare</i> 3. <i>Nemati ni prebijene pare (lipe, kune)</i> 4. <i>Paziti na svaku kunu</i>	1. <i>Biti (ostati) brez prebite pare</i> 2. <i>Do zadnje pare</i> 3. <i>Ne imeti niti prebite pare; biti (ostati) brez ficka (v žepu)/ne imeti niti ficka; biti brez beliča (v žepu)/ne imeti niti beliča (v žepu); biti brez božjaka; ne imeti niti dinarja; ne imeti niti krajcarja</i> 4. <i>Gledati (paziti) na vsak evro</i>

b) U skupini frazema povezanih sa siromaštvom primjećujemo da se koristi sastavnica *džep/žep* na sličan način kao i kod bogatstva. Međutim, razlika leži u tome što u ovom slučaju nema frazema sa sastavnicom *kesa*, za razliku od frazema kojima se opisuje bogatstvo. Imenica *džep/žep*, odnosno *džepovi/žepi*, označava mjesto gdje bi trebao biti novac, no pridjevi *prazan/prazen* i *plitak/plitev* upućuju na to da novca zapravo nema.

Kod frazema *imati zmiju u džepu – imeti kačo v žepu* i *imati rupu u džepu – imeti luknjo v žepu/z luknjo v žepu* spomenuti pridjevi zamijenjeni su imenicama *zmija* i *kača* te *rupa* i *luknja*, no značenje je ostalo isto.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Imati prazan džep/džepove; biti prazna džepa/džepova</i>	1. <i>Imeti prazen žep/prazne žepe</i>
2. <i>Imati plitak džep/džepove</i>	2. <i>Imeti plitev žep/plitve žepe</i>
3. <i>Imati zmiju u džepu</i>	3. <i>Imeti kačo v žepu/kača (je) v žepu/s kačo v žepu</i>
4. <i>Imati rupu u džepu</i>	4. <i>Imeti luknjo v žepu/z luknjo v žepu</i>

c) Kao što smo već ranije napomenuli, kruh i voda temeljne su potrebe čovjeka i neophodne su za život. Ove osnovne namirnice ključne su za normalno funkcioniranje svakog pojedinca te njihov nedostatak često implicira siromaštvo. Kada osoba nije u mogućnosti priuštiti si ova osnovna sredstva, to ukazuje na izuzetno tešku financijsku situaciju.

Prvi frazem *život/živjeti na (o) kruhu i vodi – življenje/ob kruhu in vodi* ima upravo to značenje. Kod svih frazema unutar ove skupine kruh ima istu simboliku, dok su značenja frazema različita. *Jesti tuđi kruh – jesti tuji kruh* označava osobu koja živi na tuđi račun i ne zarađuje sama za život. Frazemi *ostati bez kruha – ostati brez kruha* i *ići trbuhom za kruhom – iti s trebuhom za kruhom* tijesno su povezani, jer označavaju različite aspekte siromaštva i potrage za boljim životom. Frazem *ostati bez kruha – ostati brez kruha* opisuje gubitak posla, dok frazem *ići trbuhom za kruhom – iti s trebuhom za kruhom* opisuje odlazak u inozemstvo u potrazi za novim radnim mjestom i boljim životnim uvjetima.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Život/živjeti na (o) kruhu i vodi</i>	1. <i>Življenje/ živeti ob kruhu in vodi</i>
2. <i>Jesti tuđi kruh</i>	2. <i>Jesti tuji kruh</i>
3. <i>Ostati bez kruha</i>	3. <i>Ostati brez kruha</i>
4. <i>Ići trbuhom za kruhom</i>	4. <i>Iti s trebuhom za kruhom</i>

d) Sa siromaštvom u većini slučajeva povezujemo i novčane dugove, stoga ovi frazemi u svojem sastavu imaju imenicu *dug/dolg* (u jednini i množini) ili pridjev nastao od te imenice – *dužan/zadolžen/dolžen*. U hrvatskom frazemu upotrebljavaju se imenice *grlo* i *dug*, a u slovenskom somatizam *vrat* i pridjev *zadolžen*, koji je nastao od imenice *dolg*. Nadalje, frazem *dužan kao Grčka – dolžen kot Grčija* opisuje katastrofalno financijsko stanje. „U grčkome slučaju ta se fraza počela rabiti 1893. godine, koja je ušla u povijest

po glasovitom priznanju predsjednika grčke vlade Harilaosa Trikupisa u grčkome parlamentu: "Nažalost, bankrotirali smo"! (Dystyhos, eptohefsamen!)“ (Grubiša 2010: 59).

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Biti u dugu/dugovima do grla</i>	1. <i>Biti do vratu zadolžen</i>
2. <i>Grcati (gušiti se, plivati) u dugovima</i>	2. <i>Gagati (dušiti se, plavati) v dolgovih</i>
3. <i>Dužan kao Grčka</i>	3. <i>Dolžen kot Grčija</i>

e) Frazemi u ovoj skupini opisuju izrazito teško stanje u kojem osoba jedva preživljava i bori se za svoju egzistenciju. Oni se odnose na situaciju ekstremnog siromaštva ili materijalne neimaštine, gdje osoba ima vrlo malo sredstava za život. U frazemu *od prvoga do prvoga – od prvega do prvega*, osoba samo odbrojava dane do sljedeće plaće i živi skromno, oslanjajući se na novac, koji je dovoljan samo za osnovne potrebe. *Prvi* ovdje označava prvi dan u mjesecu. U frazemu *(jedva) sastaviti/sastavljati kraj s krajem – teško se prebijati* osoba i dalje ima svijest o budućnosti, ali u frazemu *živjeti/život od danas do sutra – živeti/življenje (biti) od danas do jutri* ona potpuno zanemaruje budućnost i živi u siromaštvu.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>(Jedva) sastaviti/sastavljati kraj s krajem</i>	1. <i>Teško se prebijati</i>
2. <i>Od prvoga do prvoga</i>	2. <i>Od prvega do prvega</i>
3. <i>Živjeti/život od danas do sutra</i>	3. <i>Živeti/življenje (biti) od danas do jutri</i>

f) Ova grupa frazema obuhvaća frazeme koji opisuju osobu u teškoj situaciji, bilo da je riječ o moralnoj ili o materijalnoj propasti. Ti frazemi opisuju osobu koja je izgubila gotovo sve. Takva osoba postaje osiromašena, što znači da je izgubila većinu svojih financijskih sredstava ili resursa. Ovi frazemi prenose snažan dojam o teškom stanju u kojem se ta osoba nalazi, a njihova upotreba često se odnosi na ljude koji su prošli kroz teške financijske ili moralne izazove.

Frazemi *biti na dnu – biti na dnu, potonuti na dno – potoniti na dno* i *doći na prosjački štap – priti na beraško palico* potpuni su ekvivalenti. Prema podacima iz rječnika u hrvatskom frazemu *doći na prosjački štap* glagolsku sastavnicu *doći* možemo zamijeniti *s pasti, spasti* i *stjerati*, dok kod slovenskog ekvivalenta nailazimo samo na glagol *priti*. U frazemu *pasti na niske grane* spominje se imenica *grana*, dok u njegovu slovenskom ekvivalentu to nije slučaj (*globoko pasti*). Zajednički im je samo glagol *pasti*. Spomenuti

hrvatski frazem spada u fitološke, jer je njegova glavna sastavnica, imenica *grana*, zapravo fitonim. „Fitološki frazemi oni su frazemi koji su s obzirom na nosive sastavnice i/ili ukupnu pozadinsku sliku frazema povezani s biljnim svijetom“ (Kovačević 2021: 24). Nismo uspjeli pronaći slovenski ekvivalent za hrvatske frazeme *ostati bez gaća* i *odnijeti (nositi) gaće na štapu*.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Biti na dnu</i>	1. <i>Biti na dnu</i>
2. <i>Potonuti na dno</i>	2. <i>Potoniti na dno</i>
3. <i>Pasti (spasti, doći, stjerati) na prosjački štap</i>	3. <i>Priti na beraško palico</i>
4. <i>Pasti na niske (tanke, zadnje) grane</i>	4. <i>Globoko pasti</i>
5. <i>Ostati bez gaća</i>	5. –
6. <i>Odnijeti (nositi) gaće na štapu</i>	6. –

g) Pridjev *gol* opisuje čovjeka koji na sebi nema nijedan odjevni predmet. Međutim, u ovom slučaju spomenuti pridjev opisuje čovjeka koji nema ništa, tj. pukoga siromaha. Svi frazemi unutar ove grupe, osim frazema *(biti) gol i bos – (biti) gol in bos*, jesu poredbeni frazemi. Sastoje se od pridjeva *gol*, poredbeno-načinskog veznika *kao/kot* i određene imenice u nominativu (*repa, crkveni miš/cerkvena miš, pištolj/pištola i prst*). *Repa* (povrće) se zbog svog izgleda percipira kao ogoljena, gola, a isto vrijedi i za *prst* kao dio tijela te *pištolj*. Primjećujemo potpunu identičnost frazema *gol kao repa – gol kot repa* i *gol kao prst – gol kot prst* u obama jezicima. Zanimljivo je da sam pridjev *gol* prvotno ne povezujemo sa siromaštvom te da imenice nastale od njega, poput *golać, goljo*, označavaju siromašnog čovjeka (usp. Fink-Arsovski 2002: 52). Kod trećeg frazema (*gol kao crkveni miš – gol kot cerkvena miš*) umjesto prvobitne varijante često možemo naići na njegov sinonim – *siromašan kao crkveni miš/reven kot cerkvena miš*. „Komparacija s crkvenim mišem ima izvor u nekadašnjem vrlo siromašnom životu u crkvama, gdje se ni miševi nisu mogli nasititi“ (Fink-Arsovski 2002: 52).

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>(Biti) gol i bos</i>	1. <i>(Biti) gol in bos</i>
2. <i>Gol</i> kao <i>repa</i>	2. <i>Gol</i> kot <i>repa</i>
3. <i>Gol</i> kao <i>crkveni miš; siromašan kao crveni miš</i>	3. <i>Gol</i> kot <i>cerkvena miš; reven kot cerkvena miš</i>
4. <i>Gol</i> kao <i>pištolj</i>	4. <i>Gol</i> kot <i>pištola</i>
5. <i>Gol</i> kao <i>prst</i>	5. <i>Gol</i> kot <i>prst</i>

- h) Beskućništvo je stanje povezano sa siromaštvom, što je slučaj u prvom primjeru (*nemati ni kuće ni kućišta/biti bez kuće i kućišta*). Međutim, u preostalim primjerima, gubitak stana ili kuće nije posljedica osobnih razloga ili vlastitih postupaka, već čovjek biva otjeran.

Nismo uspjeli pronaći slovenski ekvivalent za hrvatski frazem *nemati ni kuće ni kućišta/biti bez kuće i kućišta*. Važno je obratiti pažnju na imenice *ulica* i *cesta* u ovom kontekstu. Iako je riječ za *ulicu* ista i u hrvatskom i u slovenskom jeziku, u posljednjim dvama frazemima (*vreči na cestu koga* i *znajti se na cesti*) u slovenskom se koristi riječ *cesta* umjesto *ulica*.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Nemati ni kuće ni kućišta; biti bez kuće i kućišta</i> 2. <i>Izbaciti iz kuće (koga)</i> 3. <i>Baciti/bacati na ulicu (koga)</i> 4. <i>Biti (naći se, završiti) na ulici</i>	1. – 2. <i>Vreči iz hiše (koga)</i> 3. <i>Vreči na cestu (koga)</i> 4. <i>Znajti se na cesti</i>

- i) Prvi frazem *imati novca kao žaba dlaka – imeti denarja kot žaba dlake* opisuje iznimno malu količinu novca, a upotreba imenice *žaba* nije slučajna, jer žabe zapravo nemaju dlake. Drugi frazem *pasji život – pasje življenje* opisuje izrazito jadan život popraćen siromaštvom, jer je većina pasa u prošlosti živjela u znatno lošijim uvjetima nego danas. Bili su vezani lancem ili su boravili u kavezu, nisu imali gdje pronaći sklonište za vrijeme loših vremenskih uvjeta, a njihov obrok sastojao se od ostataka hrane. Frazem *sedam mršavih krava – sedem suhих krav* označava vrijeme oskudice, tj. krizno razdoblje zbog manjka određenih sredstava. Taj frazem, kao i već prije spomenuti frazem *sedam debelih krava – sedem debelih krav*, spada u biblijske frazeme.

HRVATSKI	SLOVENSKI
1. <i>Imati novca kao žaba dlaka</i> 2. <i>Pasji život</i> 3. <i>Sedam mršavih krava</i>	1. <i>Imeti denarja kot žaba dlake</i> 2. <i>Pasje življenje</i> 3. <i>Sedem suhих krav</i>

4. Frazeološka antonimija

Frazemi imaju široku upotrebu i funkcije u jeziku, a međusobno ulaze u različite vrste jezičnih odnosa te unutar jednog jezika i između dvaju i više jezika. Jedan od zanimljivih aspekata frazeologije jest i istraživanje semantičkih odnosa, poput antonimije. Antonim, „riječ suprotstavljena po značenju drugoj riječi iz iste vrste koja dopušta suprotno značenje“¹⁰, možemo primijetiti već u samom naslovu rada (*bogatstvo – siromaštvo*). Učestalo se koriste riječi sa suprotnim značenjem u sklopu frazema, pridonoseći njihovom značenju, stilskoj ekspresivnosti ili značenjskim odnosima između dvaju određenih frazema (usp. Šarić 2007: 137). U frazeološkoj je antonimiji osnovna jedinica frazemski antonim, koji posjeduje svojstva i karakteristike frazema i antonima. Ekspresivnost frazemskih antonima ovisi o stupnju suprotnosti koji antonimi ostvaruju. Drugim riječima, što su antonimi u većoj suprotnosti, to je i izražajnost frazemskih antonima veća. Šarić (2007: 138-141) razlikuje ukupno tri tipa suprotstavljanja frazema:

- a) „Značenjski suprotni frazemi, koji se razlikuju u jednoj leksičkoj jedinici
- b) Frazemi, koji se razlikuju u dvjema jedinicama ili u više jedinica (od kojih sve nisu nužno antonimne)
- c) Frazemi X i Y nemaju antonimnih leksema, ali im je značenje antonimno“.

4.1. Analiza prikupljenih frazema prema vrstama antonimije

Predstojeća analiza frazeološke antonimije obuhvatit će hrvatske i slovenske frazeme koji se značenjski uklapaju u koncepte bogatstva i siromaštava. Prvo ćemo istaknuti primjere iz hrvatskog jezika, a zatim ćemo se usredotočiti na slovenske primjere. Na taj način dobit ćemo cjelovit uvid u antonimne frazeme u obama jezicima i njihove karakteristike.

4.1.1. Frazemski antonimi s jednom različitom leksičkom jedinicom

U ovu skupinu ubrajaju se frazemi koji se razlikuju samo po jednoj leksičkoj jedinici, pri čemu su te jedinice pravi ili bliski antonimi unutar frazemskog para. Kod sljedećih primjera to su pridjevi *pun – prazan/poln – prazen*, *dubok – plitak/globok – plitev* i *debeo – mršav/debel – suh*. U svim primjerima prvo je navedena „pozitivna“ varijanta, odnosno frazem povezan s

¹⁰ antonim. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 27. 7. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3159>.

bogatstvom, a potom je navedena „negativna“ varijanta, odnosno frazem povezan sa siromaštvom. Zanimljivo je primijetiti da su svi spomenuti primjeri identični u obama jezicima i da se radi o potpunim antonimima te da je antonimsko značenje izrečeno pridjevima.

HRV

Pun – prazan u *imati pun džep – imati prazan džep*

Dubok – plitak u *imati dubok džep – imati plitak džep*

Debeo – mršav u *sedam debelih krava – sedam mršavih krava*

SLO

Poln – prazen u *imeti poln žep – imeti prazen žep*

Globok – plitev u *imeti globok žep – imeti plitev žep*

Debel – suh u *sedem debelih krav – sedem suhih krav*

4.1.2. Frazemski antonimi s dvije ili više različitih leksičkih jedinica

Ova grupa obuhvaća frazeme u kojima se razlikuje više leksičkih jedinica, minimalno dvije. Bitno je napomenuti da sve jedinice unutar tih frazema ne moraju nužno biti antonimne. Sva tri u sastavu imaju dva leksema, od kojih je jedan leksem u antonimnom odnosu, a drugi nije. Antonimni parovi koje ovdje susrećemo jesu: *do – bez*, *do – brez* i *svoj – tuji*. Uočavamo da u prvim dvama primjerima imamo konstrukciju glagola s prijedlogom, dok se u trećem primjeru koristi konstrukcija glagola s povratno-posvojnomo zamjenicom (*svoj*) ili pridjevom (*tuji*). Također, važno je napomenuti da imamo samo jedan primjer za ovaj tip suprotstavljanja frazema u hrvatskom jeziku, dok u slovenskom jeziku imamo ukupno dva primjera.

HRV

do – bez u *doći do (svoga) kruha – ostati bez kruha*

SLO

do – brez u *priti do kruha – ostati brez kruha*

svoj – tuji u *služiti svoj kruh – jesti tuji kruh*

4.1.3. Antonimni frazemi bez antonima u sastavu

Unutar ove skupine nalaze se frazemi koji se razlikuju u svim svojim sastavnim dijelovima. Jedina zajednička odlika među njima jest njihovo antonimno značenje te iz tog razloga većinu prikupljenih frazema možemo svrstati u ovu skupinu. Neki primjeri su:

HRV

Živjeti/život na velikoj (visokoj) nozi (peti) – (jedva) sastaviti/sastavljati kraj s krajem

Imati novca (para) kao plata; Imati novca kao pljeve – biti bez prebijene pare (lipe, kune)

Živjeti kao mali bog (kralj, grof, car, lord, paša) – živjeti/život od danas do sutra

SLO

Živeti/življenje na veliki nogi – težko se prebijati

Živeti kot mali bog (kralj, grof, car, lord, paša) – živeti/življenje (biti) od danes do jutri

Možemo zaključiti da najviše ima antonimnih frazema bez antonima u sastavu, dok frazemskih antonima s dvije ili više različitih leksičkih jedinica ima najmanje (ukupno 3). Nadalje, sastavnice koje djeluju kao antonimi u ovim primjerima su: *pun – prazan, dubok – plitak, debeo – mršav, poln – prazen, globok – plitev, debel – suh, do – bez, do – brez* i *svoj – tuji*. Važno je napomenuti da sve navedene antonimne sastavnice nisu nužno povezane s konceptom bogatstva i siromaštva, no u određenom kontekstu, kada se kombiniraju s određenim imenicama ili u određenim frazama, takva veza može postojati. Kod frazemskih antonima *pun – prazan, dubok – plitak, debeo – mršav, poln – prazen, globok – plitev, debel – suh* i *svoj – tuji* izražajnost je puno veća, zato jer oni ostvaruju puno veći stupanj suprotnosti od preostalih frazemskih antonima.

5. Tipologija međujezične frazeološke ekvivalencije

Kada je riječ o kontrastiranju tj. uspoređivanju jezika, važno je pitanje, i jedan od ciljeva, utvrđivanje stupnja ekvivalencije. Unutar međujezične frazeološke ekvivalencije prepoznajemo četiri osnovna tipa, svaki s vlastitim obilježjima i karakteristikama. Prvi tip, potpuna (apsolutna) ekvivalencija, odnosi se na frazeme koji se slažu u svim aspektima, obuhvaćajući strukturu, semantiku, slikovitost i izražajnost. U ovoj grupi, frazemi dijele isti leksički okvir i gramatičke odrednice, te dijele zajedničku slikovitost koja ih prati (Čagalj; Svítková 2014: 34). Primjeri navedene ekvivalencije su *mlad kao rosa – mlad kakor rosa, lijep kao slika – lep kot slika, gladan kao vuk – lačen kot volk, ugledati svjetlo dana – ugledati luč sveta* i *zdrav kao riba – zdrav kot riba*. Drugi tip, djelomična/relativna (parcijalna) ekvivalencija, obuhvaća frazeološke jedinice s osnovnim značenjem koje je identično ili slično. Razlike se mogu pojaviti na više razina, uključujući strukturu frazema, oblik i poredak njegovih sastavnih dijelova te slikovitost koja prati njegovo značenje (Marinčić et al. 2019: 85-86). Unatoč prisutnosti jedne ili više različitih leksičkih komponenti unutar frazema, osnovno značenje, odnosno frazemska slika, ostaje nepromijenjeno budući da te komponente pripadaju istom asocijativnom području. Prisutnost iste ključne komponente osigurava jednako frazeološko značenje u različitim jezicima, dok različite komponente koje ne nose ključno značenje značajno ne mijenjaju frazemsku pozadinsku sliku (Turk; Opašić 2008: 20). Treći tip, semantička ekvivalencija, usmjerava se na frazeme koji dijele isto značenje, ali se razlikuju po svojoj strukturi. Ovi frazemi prenose svoje značenje pomoću različitih komponenti, što dovodi do različitih slikovitih interpretacija (Čagalj; Svítková 2014: 36). Četvrti tip, nulta ekvivalencija, obuhvaća frazeme koji nemaju nikakvu zajedničku točku s ekvivalentnim frazemima u drugom jeziku. Ovi frazemi su tako različiti da ne postoji parnjak u kontrastiranom jeziku s istim značenjem. Svaki od ovih tipova međujezične frazeološke ekvivalencije nudi poseban uvid u složenost prevođenja frazema iz jednog jezika u drugi, tj. pronalasku prikladnog ekvivalenta.

U svakoj skupini frazeološke ekvivalencije bit će predstavljene dvije tablice. Prva tablica sadržava hrvatske i slovenske frazeme sa značenjem vezanih uz koncept bogatstva, dok druga tablica prikazuje iste frazeme sa značenjem vezanim uz koncept siromaštva. Nadalje, hrvatski frazemi nalazit će se s lijeve strane tablica, dok će njihovi slovenski ekvivalenti biti smješteni s desne strane. Ova organizacija omogućit će jednostavniju analizu spomenutih frazema, koja slijedi nakon tabličnog prikaza.

5.1. Potpuna (apsolutna) ekvivalencija – analiza

HRVATSKI	SLOVENSKI
<i>Spavati na novcu</i>	<i>Spati na denarju</i>
<i>Valjati se u novcu</i>	<i>Valjati se v denarju</i>
<i>Imati novca/para kao blata</i>	<i>Imeti denarja kot blata</i>
<i>Plivati u novcu/parama</i>	<i>Plavati v denarju</i>
<i>Imati debeli novčanik</i>	<i>Imeti debelo denarnico</i>
<i>Imati punu kuću</i>	<i>Imeti polno hišo</i>
<i>Imati/plivati u izobilju</i>	<i>Imeti/plavati v izobilju</i>
<i>Imati pun džep/džepove</i>	<i>Imeti pol žep/polne žepe</i>
<i>Napuniti džep/džepove</i>	<i>Napolniti si žepe</i>
<i>Doći do (svoga) kruha</i>	<i>Priti do kruha</i>
<i>Zaraditi/zarađivati za (svoj) kruh</i>	<i>Služiti (svoj) kruh</i>
<i>Živjeti kao mali bog</i>	<i>Živeti kot mali bog</i>
<i>Živjeti kao kralj</i>	<i>Živeti kot kralj</i>
<i>Živjeti kao grof</i>	<i>Živeti kot grof</i>
<i>Živjeti kao car</i>	<i>Živeti kot car</i>
<i>Živjeti kao lord</i>	<i>Živeti kot lord</i>
<i>Živjeti kao paša</i>	<i>Živeti kakor pravi paša</i>
<i>Bogat kao Krez</i>	<i>Bogat kot Krez</i>
<i>Živjeti kao bubreg u loju</i>	<i>Živeti kot bubreg v loju</i>
<i>Stajati/stati na vlastitim nogama</i>	<i>Postaviti se na lastne noge</i>
<i>Živjeti/život na velikoj nozi</i>	<i>Živeti/življenje na veliki nogi</i>
<i>Zlatni rudnik</i>	<i>Zlati rudnik</i>
<i>Zlatna koka</i>	<i>Zlata kokoš</i>
<i>Koka koja nosi zlatna jaja</i>	<i>Kokoš, ki nese zlata jajca</i>
<i>Zlatne kule</i>	<i>Zlati gradovi</i>
<i>Platiti/plaćati suhim zlatom</i>	<i>Plačati/plačevati z suho zlato</i>
<i>Teče med i mlijeko</i>	<i>Tam se cedi med in mleko</i>
<i>Ujak iz Amerike</i>	<i>Stric iz Amerike</i>
<i>Krava muzara</i>	<i>(Kot) molzna krava</i>
<i>Sedam debelih krava</i>	<i>Sedem debelih krav</i>

HRVATSKI	SLOVENSKI
<i>Biti bez prebijene pare</i>	<i>Biti brez prebite pare</i>
<i>Do zadnje pare</i>	<i>Do zadnje pare</i>
<i>Nemati ni prebijene pare</i>	<i>Ne imeti niti prebite pare</i>
<i>Imati prazan džep/džepove</i>	<i>Imeti prazen žep/prazne žepe</i>
<i>Imati plitak džep/džepove</i>	<i>Imeti plitev žep/plitve žepe</i>
<i>Imati zmiju u džepu</i>	<i>Imeti kačo v žepu</i>
<i>Imati rupu u džepu</i>	<i>Imeti luknjo v žepu</i>
<i>Život/živjeti na (o) kruhu i vodi</i>	<i>Življenje/živeti ob kruhu in vodi</i>
<i>Jesti tuđi kruh</i>	<i>Jesti tuji kruh</i>
<i>Ostati bez kruha</i>	<i>Ostati brez kruha</i>
<i>Ići trbuhom za kruhom</i>	<i>Iti s trebuhom za kruhom</i>
<i>Grcati/gušiti se/plivati u dugovima</i>	<i>Gagati/dušiti se/plavati v dolgovich</i>
<i>Dužan kao Grčka</i>	<i>Dolžen kot Grčija</i>
<i>Od prvoga do prvoga</i>	<i>Od prvega do prvega</i>
<i>Živjeti/život od danas do sutra</i>	<i>Živeti/življenje od danes do jutri</i>
<i>Biti na dnu</i>	<i>Biti na dnu</i>
<i>Potonuti na dno</i>	<i>Potoniti na dno</i>
<i>Doći na prosjački štap</i>	<i>Priti na beraško palico</i>
<i>(Biti) gol i bos</i>	<i>(Biti) gol in bos</i>
<i>Gol kao repa</i>	<i>Gol kot repa</i>
<i>Gol kao crkveni miš</i>	<i>Gol kot cerkvena miš</i>
<i>Siromašan kao crkveni miš</i>	<i>Reven kot cerkvena miš</i>
<i>Gol kao pištolj</i>	<i>Gol kot pištola</i>
<i>Gol kao prst</i>	<i>Gol kot prst</i>
<i>Izbaciti iz kuće (koga)</i>	<i>Vreči iz hiše (koga)</i>
<i>Imati novca kao žaba dlaka</i>	<i>Imeti denarja kot žaba dlake</i>
<i>Pasji život</i>	<i>Pasje življenje</i>
<i>Sedam mršavih krava</i>	<i>Sedem suhih krav</i>

Kao što i samo ime već govori, unutar ove skupine nalaze se hrvatski frazemi koji imaju potpune ekvivalente u slovenskom jeziku. To znači da se ovi frazemi podudaraju ne samo u strukturi već i u pozadinskoj slici koju prenose te u samom značenju. Ova je usklađenost iznimno zanimljiva, posebno kod nekih frazema gdje su sve leksičke jedinice u potpunosti jednake, tj. gdje je slovenski ekvivalent u potpunosti jednak hrvatskom, kao što je primjer frazema *do zadnje pare* i *biti na dnu*. Ova kategorija frazema istovremeno obuhvaća najveći broj primjera, a to je posljedica izrazite bliskosti i sličnosti između ta dva jezika koji pripadaju susjednim državama i istoj jezičnoj porodici.

Možemo zaključiti da u hrvatskim i slovenskim primjerima pronalazimo sljedeće identične glavne sastavnice, koje ovisno o kontekstu, tj. ovisno o ostalim sastavnicama, označavaju stanje obilja i bogatstva (bilo financijskog ili materijalnog) ili stanje oskudice i siromaštva:

- a) U hrvatskom jeziku – *novac, novčanik, para, kuća, džep, izobilje, kruh, bog, kralj, grof, car, lord, paša, Krez, bubreg, noga, rudnik, koka, kula, zlato, med, krava, zmija, rupa, trbuh, dug, Grčka, prvi, danas, dno i štap*
- b) U slovenskom jeziku – *denar, denarnica, para, hiža, žep, izobilje, kruh, bog kralj, grof, car, lord, paša, Krez, bubreg, noga, rudnik, kokoš, grad, zlato, med, krava, kača, luknja, trebuh, dolg, Grčija, prvi, danes, dno i palica.*

Kada analiziramo frazeme poput *ujak iz Amerike – stric iz Amerike*, suočavamo se s izazovom u određivanju ključne komponente. Prema Menac (2003: 8), „ako frazem sadrži dvije ili više imenica, prva od njih smatra se glavnom“, dok Keber (2011: 47), sugerira da je u ovom slučaju druga imenica, *Amerika*, glavna komponenta frazema.

U svim navedenim slučajevima glavna komponenta je upravo imenica. Međutim, u jednom pojedinačnom primjeru, točnije u *od prvoga do prvoga – od prvega do prvega*, glavnu ulogu preuzima brojevni pridjev *prvi*.

U hrvatskom frazemu *krava muzara* sastavnice su dvije imenice, odnosno *krava* i *muzara*. Nasuprot tome, u slovenskom ekvivalentu tog frazema (*molzna krava*), sastavnice se sastoje od pridjeva *molzen* i imenice *krava*. Iako struktura frazemi *krava muzara – molzna krava* nije podudarna, možemo ih definirati kao potpune ekvivalentne zbog identične frazeološke slike. Nadalje, važno je spomenuti da u hrvatskom jeziku ne postoji pridjev koji bi bio ekvivalentan slovenskom *molzen*.

5.2. Djelomična/relativna (parcijalna) ekvivalencija – analiza

HRVATSKI	SLOVENSKI
<i>Imati novca kao pljeve</i>	<i>Imeti (veliko) denarja kot pečka</i>
<i>Nema čega nema</i>	<i>Nič ne manjka</i>
<i>I ptičjeg mlijeka ima</i>	<i>Samo še ptičjega mleka manjka komu</i>
<i>Ni ptičjeg mlijeka ne nedostaje komu</i>	<i>Samo še ptičjega mleka manjka komu</i>
<i>Daviti se u izobilju</i>	<i>Imeti/plavati v izobilju</i>
<i>Gušiti se u izobilju</i>	<i>Imeti/plavati v izobilju</i>
<i>Imati kruh u rukama</i>	<i>Biti že pri kruhu</i>
<i>Živjeti kao bubreg u loju</i>	<i>Živeti kot črv v loju</i>
<i>Živjeti/život na visokoj nozi</i>	<i>Živeti/življenje na veliki nogi</i>
<i>Živjeti/život na visokoj peti</i>	<i>Živeti/življenje na veliki nogi</i>
<i>Roditi se sa zlatnom žlicom u ustima</i>	<i>Priti na svet/roditi se s srebrno žlicom v ustih</i>
<i>Plave krvi</i>	<i>Imeti modro kri</i>

HRVATSKI	SLOVENSKI
<i>Nemati niti prebijene lipe</i>	<i>Ne imeti niti prebite pare</i>
<i>Nemati niti prebijene kune</i>	<i>Ne imeti niti prebite pare</i>
<i>Nemati niti prebijene pare</i>	<i>Ne imeti niti ficka</i>
<i>Nemati niti prebijene pare</i>	<i>Ne imeti niti beliča (v žepu)</i>
<i>Nemati niti prebijene pare</i>	<i>Ne imeti niti dinarja</i>
<i>Nemati niti prebijene pare</i>	<i>Ne imeti niti krajcarja</i>
<i>Gledati na svaku kunu</i>	<i>Gledati na vsak evro</i>
<i>Paziti na svaku kunu</i>	<i>Gledati na vsak evro</i>
<i>Biti prazna džepa/džepova</i>	<i>Imeti prazen žep/prazne žepe</i>
<i>Biti u dugu/dugovima do grla</i>	<i>Biti do vratu zadolžen</i>
<i>Živjeti/život od danas do sutra</i>	<i>Biti od danas do jutri</i>
<i>Potonuti na dno</i>	<i>Biti na dnu</i>
<i>Pasti/spasti na prosjački štap</i>	<i>Priti na beraško palico</i>
<i>Stjerati na prosjački štap</i>	<i>Priti na beraško palico</i>
<i>Pasti na niske (tanke, zadnje) grane</i>	<i>Globoko pasti</i>

<i>Baciti/bacati na ulicu (koga)</i>	<i>Vreći na cestu (koga)</i>
<i>Biti na ulici</i>	<i>Znajti se na cesti</i>
<i>Naći se na ulici</i>	<i>Znajti se na cesti</i>
<i>Završiti na ulici</i>	<i>Znajti se na cesti</i>

Kao što smo već ranije istaknuli, svi primjeri u ovoj kategoriji dijele isto značenje i strukturu, međutim, razlikuju se u jednoj ili više sastavnica. Drugim riječima, unatoč razlikama u pojedinim sastavnicama, osnovna struktura i značenje ostaju konstantni. Kod većine frazema primjećujemo razliku u samo jednoj komponenti (otisnuto masnim slovima), dok je kod drugih frazema razlika u najmanje dvije komponente.

Kod najvećeg broja frazema razlika je u glagolskoj sastavnici. Iako su motivacijom jednaki, hrvatski su frazemi u rječnicima fiksirani uz jedne glagole, a slovenski uz druge. Prilikom uklapanja u kontekst u nekim bi se hrvatskim frazemima mogao fiksirati glagol zamijeniti onime koji stoji u slovenskom frazemu i obrnuto. To pokazuje da postoji potreba za redovitim ažuriranjem i nadopunjavanjem mrežnih rječnika, jer oni nude širu kolekciju frazema u usporedbi s tradicionalnim tiskanim rječnicima. Nadalje, korpusna bi istraživanja dala više informacija o mogućim glagolskim sastavnicama i kolokacijama.

Sljedeći primjeri razlikuju se u više sastavnica: *nema čega nema – nič ne manjka, i ptičjeg mlijeka ima – samo še ptičjega mleka manjka komu, imati kruh u rukama – biti že pri kruhu, paziti na svaku kunu – gledati na vsak evro., biti u dugu/dugovima do grla – biti do vratu zadolžen, baciti/bacati na ulicu (koga) – vreći na cestu (koga), biti na ulici – znajti se na cesti i završiti na ulici – znajti se na cesti*. Dodatno, primjećujemo da postoji veći broj frazema koji se odnose na siromaštvo u usporedbi s onima koji opisuju bogatstvo.

5.3. Semantička ekvivalencija – analiza

HRVATSKI	SLOVENSKI
<i>Nemati niti prebijene pare</i>	<i>Biti brez božjaka</i>
<i>(Jedva) sastaviti/sastavljati kraj s krajem</i>	<i>Teško se prebijati</i>

Unutar ove skupine pronalazimo primjere istog sadržaja odnosno značenja, a različite strukture u hrvatskom i slovenskom jeziku.. To jasno pokazuje kako ista obavijest može izraziti različitim konstrukcijama odnosno figurativnim jedinicama, istovremeno naglašavajući raznolikost oblika izražavanja unutar svakog jezika.

5.4. Nulta ekvivalencija – analiza

HRVATSKI	SLOVENSKI
<i>Lova do krova</i>	-
<i>Živjeti u svili i kadifi</i>	-
<i>Odriješiti kesu</i>	-
<i>Imati/nositi na grbači</i>	-
-	<i>Imeti denarja kot vrag toče</i>

HRVATSKI	SLOVENSKI
<i>Ostati bez gaća</i>	-
<i>Odnijeti/nositi gaće na štapu</i>	-

U ovoj kategoriji većina frazema, ukupno šest njih, pripada hrvatskom jeziku i nema odgovarajuće ekvivalente u slovenskom jeziku. Samo jedan slovenski frazem *imeti denarja kot vrag toče* nema odgovarajući ekvivalent u hrvatskom jeziku. Ovi primjeri jasno pokazuju da, usprkos sličnostima u vokabularu i gramatici ovih dva jezika, ne postoji uvijek adekvatan ekvivalent za određene frazeološke jedinice. Ovakvi primjeri uvijek su izazov u prevođenju. Ova situacija dodatno naglašava jedinstvenu jezičnu raznolikost svake države i njihovih kultura.

6. Zaključak

Bogatstvo i siromaštvo su koncepti koji se pojavljuju u različitim aspektima života, sukladno tome i jezika, uključujući i frazeološki svijet. U ovom diplomskom radu tematizirani su upravo ti koncepti unutar frazeologija hrvatskog i slovenskog jezika. Prvo, u teoretskom dijelu rada, pružena su objašnjenja frazema i frazeologije te je opisan razvoj frazeologije u Hrvatskoj i Sloveniji kako bismo bolje razumjeli kontekst analize. Također su spomenuti i glavni predstavnici obiju frazeologija. Ova teoretska podloga služi kao temelj za praktični dio rada, gdje su frazemi analizirani na semantičkoj razini, prema antonimiji i frazeološkoj ekvivalenciji. Za kontrastivnu analizu upotrijebljeno je ukupno 164 frazema, od toga 80 hrvatskih i 84 slovenskih.

Što se tiče semantičke analize, ona se sastoji od ukupno 81 frazema koji se vežu za semantičko polje bogatstva te 83 frazema koji se vežu za semantičko polje siromaštva. Odabrani frazemi grupirani su prema njihovom značenju ili prema glavnoj sastavnici u 19 skupina. Frazemi koji se odnose na bogatstvo u oba jezika povezani su s raznim aspektima života u obilju, uključujući financijsko i materijalno bogatstvo, kao i život u blagostanju, čak od najranije dobi. Također, bogatstvo se često povezuje s moćnim pojedincima i vladarskim titulama poput *kralja, grofa, cara, lorda, paše* i *Kreza* te s nečim nadnaravnim poput *Boga*. Osim toga, neki od frazema istražuju daleke zemlje koje nude bolje životne uvjete, kao što su *Kanaan* i *Amerika*. U ovim frazemima, glavne sastavnice obuhvaćaju pojmove kao što su *džep/džepovi, kesa, kruh, bubrega, grbače, noge i pete* (somatizam), *krava* (animalizam) te *zlato/zlatan*. Sve te sastavnice, osim somatskih i animalističkih, imaju duboko ukorijenjeno značenje u kontekstu bogatstva i obilja. Najbrojnija skupina frazema, koja se javlja u oba jezika - hrvatskom i slovenskom, je skupina frazema koji opisuju osobu koja ima obilje nečega i apsolutno ništa joj ne nedostaje. Primjeri obuhvaćaju veliko bogatstvo, obilan broj članova obitelji i slično. Nadalje, frazemi koji se odnose na siromaštvo u oba jezika povezani su s ekstremnim siromaštvom ili materijalnom neimaštinom i beskućništvom. Siromaštvo je također povezano s teškim financijskim stanjem u kojem se jedna osoba nalazi. U ovim frazemima glavne sastavnice su sljedeće: različite valute (hrv. *para, lipa i kuna*; slo. *para, ficek, belič, božjak, dinar, krajcar i evro*), *džep/džepovi, kruh, dug* i pridjev nastao od te imenice *dužan*, pridjev *gol* te *žaba, pas/pasji* i *krava* (animalizam). Sve sastavnice, osim animalističkih, značenjski su vezane uz koncept siromaštva. Kao i u slučaju bogatstva, prva skupina frazema kojima se opisuju ljudi koji nemaju novčanih sredstava, najbrojnija je u oba jezika. Zbog toga se unutar te skupine

spominju različite hrvatske i slovenske valute. Uočljivo je da postoje frazemi koji nemaju odgovarajući ekvivalent ili u hrvatskom ili u slovenskom jeziku. U većini slučajeva, riječ je o hrvatskim frazemima koji nemaju svoj ekvivalent u slovenskom jeziku (*lova do krova, živjeti u svili i kadifi, odriješiti kesu, imati (nositi) na grbači, ostati bez gaća i odnijeti (nositi) gaće na štapu*).

Kao osnovna jedinica frazeološke antonimije uzima se frazemski antonim kojemu se pripisuju obilježja frazema i antonima. U tom kontekstu prepoznajemo ukupno tri vrste antonimije: frazemi koji uključuju jednu različitu leksičku jedinicu, frazemi koji uključuju dvije ili više različitih leksičkih jedinica i antonimno značenje koje nema direktnih antonimnih leksema. Frazemi, koje smo prikupili obuhvaćaju razna antonimna značenja vezana uz siromaštvo i bogatstvu te prema tome i sami frazemi ulaze u takve odnose. Primjetno je da većina frazemskih antonima spada u treću kategoriju, unutar koje su navedeni antonimni frazemi bez antonima u sastavu. S druge strane, frazema koji uključuju dvije ili više različitih leksičkih jedinica ima najmanje (*doći do (svoga) kruha – ostati bez kruha, priti do kruha – ostati brez kruha i služiti svoj kruh – jesti tuji kruh*).

U kontekstu međujezične frazeološke ekvivalencije razlikujemo četiri glavna tipa - potpunu (apsolutnu), djelomičnu/relativnu (parcijalnu), semantičku i nultu ekvivalenciju. Od spomenutih tipova, najzastupljeniji je prvi, odnosno potpuna ili apsolutna ekvivalencija, koja obuhvaća ukupno 58 hrvatskih i slovenskih primjera. Nasuprot tome, treći tip, odnosno semantička ekvivalencija, sadrži najmanji broj frazema, samo dva (*nemati niti prebijene pare – biti bez božjaka i (jedva) sastaviti/sastavljati kraj s krajem – teško se prebijati*).

Ova sveobuhvatna analiza i usporedba frazema u hrvatskom i slovenskom jeziku omogućila nam je zaključiti da postoji znatno preklapanje između ova dva jezika. Ovaj zaključak dodatno potkrepljuje činjenica da je iznimno mali broj frazema koji nemaju odgovarajući ekvivalent u jednom od jezika, bilo u hrvatskom ili slovenskom. Bliskost između ovih jezika te njihovi povijesni jezični kontakti doprinose ovoj sličnosti i zajedničkom frazeološkom bogatstvu.

7. Literatura

1. Bašić, Martina; Kovačević, Barbara. 2023. *Kad slika ne govori više od tisuću riječi*. Hrvatski jezik, vol. 10, br. 2. 26-30. <https://hrcak.srce.hr/306731>. (pristupljeno 14.09.2023.)
2. Blagus Bartolec, Goranka. 2019. *Animalistički svijet u pozadinskoj slici frazema*. Hrvatski jezik, vol. 6, br. 1. 35-39. <https://hrcak.srce.hr/218020>. (pristupljeno 26.07.2023.)
3. Burger, Harald et al. 2007. *Phraseologie. Phraseology. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung. An International Handbook of Contemporary Research*. Berlin: Walter de Gruyter
4. Čagalj, Ivana; Svítková, Milina. 2014. *Tipologija frazeološke ekvivalencije na primjeru hrvatskih i slovačkih frazema s ihtionimskom sastavnicom*. // *Životinje u frazeološkom ruhu*// Vidović Bolt, Ivana (ur.). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 33-47.
<https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/download/115/190/8680?inline=1>. (pristupljeno 11.07.2023.)
5. Filipović Petrović, Ivana. 2018. *Kada se sretnu leksikografija i frazeologija. O statusu frazema rječniku*. Zagreb: Srednja Europa
6. Fink-Arsovski, Željka. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet
7. Grubiša, Damir. 2010. *Dužan k'o Grčka*. Političke analize, vol. 1, br. 4. 59-60. <https://hrcak.srce.hr/145698>. (pristupljeno 27.07.2023.)
8. Keber, Janez. 2011. *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
9. Kovačević, Barbara. 2021. *Kruške, jabuke, šljive, mene voli Ive* Hrvatski jezik, vol. 8, br. 4. 24-26. <https://hrcak.srce.hr/268171>. (pristupljeno 11.09.2023.)
10. Kovačević, Barbara. 2022. *Plava krv*. Hrvatski jezik, vol. 9, br. 4. 25-27. <https://hrcak.srce.hr/292034>. (pristupljeno 11.09.2023.)
11. Kržišnik, Erika. 2013. *Moderna frazeološka veda v slovenistiki*. // *Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo*// Jakop, Nataša; Jemec Tomazin, Mateja (ur.). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. 15-26
12. Kržišnik, Erika; Fink-Arsovski, Željka. 2009. *Novo v slovenski in hrvaški frazeologiji*. // *Četrto slovensko-hrvaško slavistično srečanje. Četvrti hrvatsko-slovenski slavistički*

- skup*// Hladnik, Miran (ur.). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 127-137
13. Marinčić, Senka, et al. 2019. *FRAZEMI S BIBLIJSKIM OSOBNIM IMENIMA U NJEMAČKIM I HRVATSKIM RJEČNICIMA*. Hum, vol. 14, br. 21. 81-107. <https://hrcak.srce.hr/230801>. (pristupljeno 10.08.2023.)
 14. Markežić, Tjaša. 2020. *FEMINATIVI V FRAZEMIH HRVAŠKEGA JEZIKA*. Croatica et Slavica Iadertina, vol. 16., br. 2. 293-311. <https://hrcak.srce.hr/254026>. (pristupljeno 19.09.2023.)
 15. Matešić, Josip. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga
 16. Matešić, Josip. 1978. *O poredbenom frazemu u hrvatskom jeziku*. Filologija 8. 211-217. <https://hrcak.srce.hr/file/271628>. (pristupljeno 11.07.2023.)
 17. Menac, Antica et al. 2003. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak
 18. Opašić, Maja et al. 2014. *Bogatstvo i siromaštvo u hrvatskoj frazeologiji*. Fluminesia. god. 26, br. 2. 91-103. [file:///E:/Preuzimanje/03-fluminensia-2014-2-opasic-cunovic-fumic%20\(1\).pdf](file:///E:/Preuzimanje/03-fluminensia-2014-2-opasic-cunovic-fumic%20(1).pdf). (pristupljeno 24.07.2023.)
 19. Parizoska, Jelena; Stanojević, Mateusz-Milan. 2018. *PROBLEMI FRAZEOLOŠKOG NAZIVLJA*. Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, vol. 44, br. 2. 611-625. <https://hrcak.srce.hr/file/318305>. (pristupljeno 14.09.2023.)
 20. Šarić, Ljiljana. 2007. *Antonimija u hrvatskom jeziku: semantički, tvorbeni i sintaktički opis*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
 21. Šipka, Milan. 2008. *Zašto se kaže?*. Novi Sad: Prometej
 22. Turk, Marija; Opašić, Maja. 2008. *Supostavna raščlamba frazema*. Fluminesia. god. 20, br. 1. 19-31. <https://hrcak.srce.hr/file/43123>. (pristupljeno 11.08.2023.)
 23. Vidović Bolt, Ivana. 2019. *Sedam gladnih krava*. Hrvatski jezik, vol. 6, br. 3. 27-29. <https://hrcak.srce.hr/225813>. (pristupljeno 26.07.2023.)

Internetske stranice:

1. *Fran.si*. <https://www.fran.si/> (pristupljeno 24.07.2023.)
2. *Hrvatska enciklopedija*. <https://www.enciklopedija.hr/> (pristupljeno 26.07.2023.)
3. *Hrvatski jezični portal*. https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eFZhXxg%25253D (pristupljeno 26.07.2023.)